

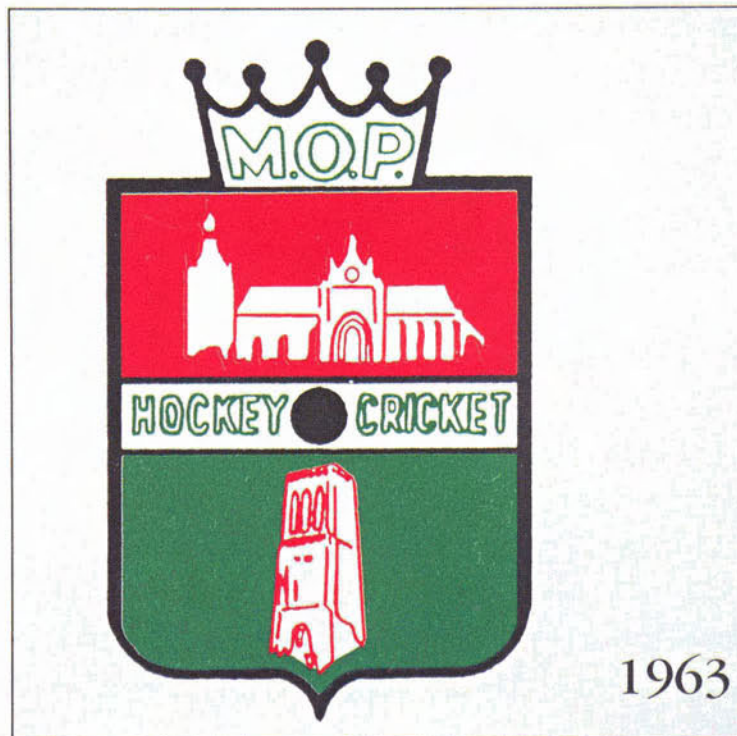
De archieven van MOP en Woburnpark

Tennis en hockey in Den Bosch en Vught

Ernest Verhees*

De recente acquisitie van het archief van voetbalvereniging 'Hertogstad' vormt een welkome aanvulling op het bescheiden aantal sportarchieven dat in het Stadsarchief wordt bewaard. We zijn voor de Bossche sportgeschiedenis vooral aangewezen op jubileumboekjes en herdenkingsbundels en afhankelijk van sportverenigingen die hun archief in eigen beheer hebben. Twee archieven over, van oorsprong, Bossche sportverenigingen berusten nu in Vught.

Tennisvereniging 'Woburnpark' en hockeyclub 'MOP' verhuisden respectievelijk in 1922 en in 1935 naar de buurgemeente en zijn inmiddels Vughtse verenigingen geworden. Hun archieven zijn een rijke bron voor de sportgeschiedenis, een opkomende discipline binnen de sociaal-economische geschiedenis.¹

Het nieuwe logo van MOP uit 1963 met de Sint-Jan en de Vughtse toren. Sinds 1956 heeft MOP ook een cricketafdeling. (Foto: ВНІС)

In de negentiende eeuw was het onderscheid tussen de volkscultuur en de elitecultuur erg groot. Terwijl de sociale bovenlaag zich met paardrijden, wandelen, lezen en het bezoeken van toneel- en muziekuitvoeringen vermaakte, hielden de lagere sociale klassen zich bezig met wilde spelen, dansavonden en de kermis. Sociëteit Casino is een typisch voorbeeld van een eliteclubje van plaatselijke notabelen. De sociale bovenlaag bleef ook in het industriële tijdperk over voldoende vrije tijd beschikken terwijl er voor de lage en middenklasse door de toenemende werkdruk en lange werkdagen

weinig tijd voor ontspanning was. Vanuit de werkgevers en de kerk ontstond meer weerstand tegen volkse vermaken terwijl deugdelijkheid en een hoge arbeidsdiscipline hoog in het vaandel stonden. Aan het eind van de negentiende eeuw kwam de arbeidersbeweging op. Deze begon zich onder andere in te zetten voor meer vrije tijd. Langzaam groeide ook het besef dat uitgeruste, goed gevoede en gemotiveerde werknemers tot een hogere productiviteit kunnen leiden. Dit zorgde uiteindelijk voor kortere, achturige werkdagen en een pensioengerechtigde leeftijd. Naast het werk, het gezin en het geloof

kwam in het begin van de twintigste eeuw steeds meer tijd vrij die naar eigen wens kon worden ingevuld. Dit alles leidde ook tot een grote toename van sportbeoefening. Uniform gereguleerde sporten die in competitieverband beoefend werden, gingen langzaam plaatselijke volksspelen als kegelen en beugelen vervangen. Terwijl wielrennen, atletiek en voetbal populaire volkssporten werden, bleven hockey en tennis een elitair karakter houden.²

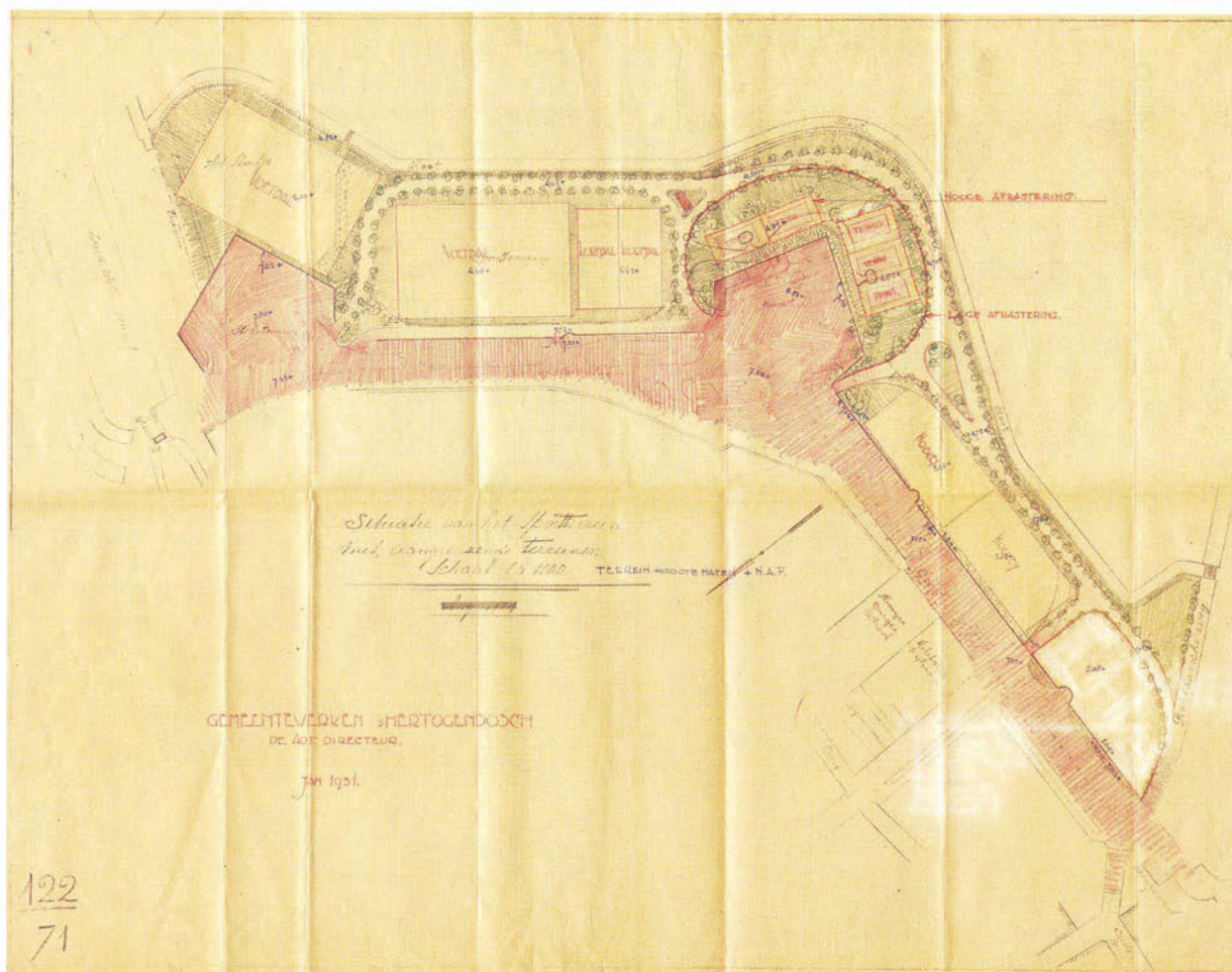
Tennisvereniging Woburnpark

De eerste tennisbaan van 's-Hertogenbosch lag in het parkje achter het oude Casino aan de Papenhulst. Hier was door de Sociëteit in 1915 voor f 1200,- een betonnen baan aangelegd, gedeeltelijk gefinancierd door de uitgifte van 36 renteloze aandelen van f 25,-. De belangstelling voor de tennisbaan was zo groot dat binnen drie jaar de aandelen uit de opbrengst konden worden afgelost en er zelfs een tweede baan kon worden aangelegd. In 1920 werden de banen vervangen door gravelbanen. Voor twee gulden per

dag konden leden van de Sociëteit van de nieuwe banen gebruik maken.³

Ondertussen had een aantal sportieve Bosschenaren in Rosmalen een vrij veldje gevonden om een tennisbaan aan te leggen. Het ging om een weiland achter café *de Heibloom* aan de Graafseweg, tegenover de psychiatrische inrichting Coudewater. In plaats van een dure betonnen vloer maakten ze zelf een harde ondergrond met trottoirtegels. Hiermee was meteen de naam van de club geboren: de *Bos-sche Lawn Tennisclub Het Tegeltje* werd op 17 april 1917 opgericht. Het 'lawn' sloeg overigens niet op de baansoort (lawn = grasbaan) maar op de hantering van de regels van het Engelse grasbaantennis. In het archief van de vereniging zijn uit de begin-

Kaart van gemeentewerken van het sportpark tussen Bastion Sint Anthonie en de Pettelaarseweg in verband met de aanleg van de tennisbanen, 1931 (Stadsarchief)

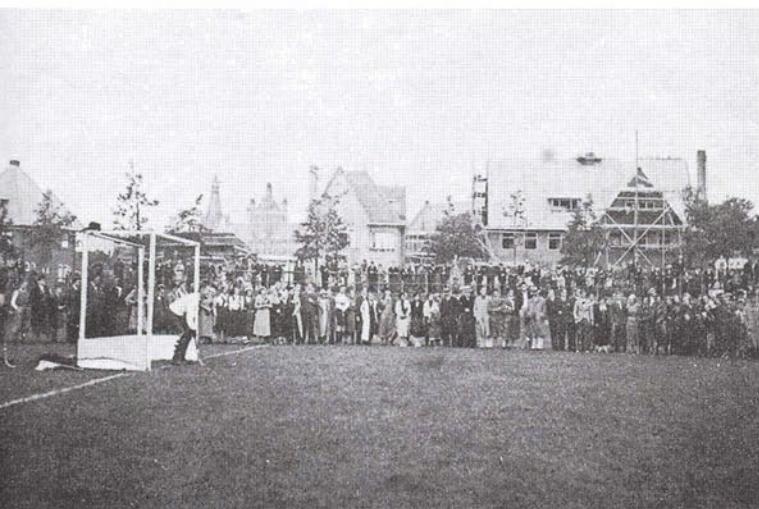

periode de notulen van de algemene ledenvergaderingen bewaard. In jubileumboekjes en historische overzichten van *Woburnpark* is hier al gretig gebruik van gemaakt.⁴ Bij de eerste vergadering in februari 1918 waren 21 leden aanwezig. Ze besloten op 24 maart de seizoensopening te vieren en met de Pinksterdagen open wedstrijden te organiseren. De beoerde tegelbaan en grote niveauverschillen zorgden al snel voor problemen tussen de inmiddels 39 spelende leden. Plannen om uit te wijken naar nieuw aan te leggen banen bij het nieuwe ontspanningsoord de IJzeren Man in Vught vonden geen doorgang. De *Koninklijke Nederlandse Lawn Tennisbond* keurde de tegelbaan wel goed voor deelname aan de landelijke competitie. In 1919 werden de eerste competitiewedstrijden in de tweede klasse gespeeld en, op één na, verloren. De betere spelers vluchtten al snel naar de cementbanen in de Casinotuin waarna de mindere goden het ook wel geloofden. Een jaar later werd de baan in Rosmalen voor afbraak verkocht aan de firma Pijnenburg. Dit betekende het einde van de tennisvereniging *Het Tegeltje*. In de Casinotuin kwam de vereniging in contact met andere tennissers die ook betere banen wensten. Dit leidde tot een fusie en tot de oprichting van de 'Stichting tot bevordering van de Tennissport' die via de uitgifte van aandelen aan geld kwam voor de aanleg van een tennispark. Door het ontbreken van de notulen over 1921 is de exacte wijze waarop dit is verwezenlijkt niet te achterhalen. Bij een theehuisje vlakbij de IJzeren Man, in

bezit van de Vughtse bakker Van der Heijden, legde de Amsterdamse firma Eylers in ieder geval drie banen aan die gespeeld gingen worden door *De Bossche Lawn Tennisclub (BLTC)*. De naam *Woburnpark* is pas in de jaren dertig terug te vinden in de archiefstukken en wordt in 1952 de officiële naam van de tennisvereniging. De naam komt vermoedelijk van het park waarin de banen waren gelegen en dat was aangelegd door de eigenares van het huis Solskin aan de Helvoirtseweg naar het voorbeeld van het Engelse landgoed Woburn Abbey.

In september 1930 kreeg 's-Hertogenbosch een nieuwe tennisvereniging door een fusie van drie kleinere verenigingen met samen niet meer dan veertien leden. De samenvoeging van de clubjes *HOV (Hollandse Oude Vrouwtjes)*, *ADM (Achter de Muziektent)* en *TIP (Tennissen Is Prettig)* leidde tot een bloeiende tennisclub die werd genoemd naar het nieuw aangelegde gemeentelijk tennispark op Bastion Baselaar. Vorig jaar september vierde de in 1951 naar de Vliert verhuisde vereniging onder grote belangstelling het vijfenzeventigjarig bestaan. *Woburnpark* onderhield met *Bastion Baselaar* warme contacten, onder meer door de organisatie van de Bossche kampioenschappen. De Bossche tandarts Piet van der Heyde speelde hierbij een belangrijke rol als medeoprichter van *Bastion Baselaar* en voorzitter van *Woburnpark* van 1944 tot 1954. Hij nam ook het initiatief voor de inrichting van de leegstaande manege aan de Hekellaan tot tennishal. Vanaf 29 december 1935 konden spelers van beide verenigingen voortaan ook in de winter een balletje slaan.

Hockeywedstrijd in het sportpark met veel publieke belangstelling. Het huis in aanbouw op de achtergrond is Hekellaan 38 en 40 (1934). (Foto: archief MOP)

Hockeyvereniging MOP

De eerste Bossche hockeyvereniging ontstond in 1923 op initiatief van een dertigtal mannen en vrouwen die al tien jaar in het Plantsoen aan de Hekellaan bij elkaar kwamen voor een partijtje hockey. In september van dat jaar richtten zij de '*s-Hertogenbosche mixed hockeyclub MOP*' op. Als verklaring van de naam *MOP* wordt in de jubileumboekjes het slechte veld genoemd waar ze voor het eerst hun balletje hadden geslagen. De 'moppen' van de grazende koeien in 'n weiland in de buurt van de Isabella-kazerne in plaats van het degelijke 'Maakt Onderling Plezier' zou de naamsverklaring zijn, volgens de anekdote. Over de periode vóór 1923 zijn geen documenten bewaard gebleven in het *MOP*-archief. In de eerste jaren van het officiële bestaan speelde *MOP* alleen vriendschappelijke mixedwedstrijden met clubs uit Breda, Eindhoven en Zaltbommel. In 1928 werd *MOP* lid van de *Nederlandse Hockey en Bandy Bond* met 2 herenteams en 1 damesteam en

Opening van de tot tennishal omgebouwde oude manege aan de Hekellaan op 28 december 1935. (Foto: Stadsarchief uit archief Stichting Tennishal)

gingen ze in de zuidelijke competitie spelen (*Bandy* is een variant op ijshockey). Hoewel een nauwgezette administratie van de wedstrijden met uitslagen en verslagen is bijgehouden, laat ik de sportieve geschiedenis van MOP verder buiten beschouwing. Ik beperk me tot enkele interessante stukken in het archief over de gebruikte speelvelden en over de verhuizing naar Vught.

De hockeyers speelden op het eerste gemeentelijk sportterrein dat in 1911 in het Plantsoen tussen de bastions Baselaar en Sint Anthonie was aangelegd. Het bestuur van MOP was in 1928 echter niet te spreken over de beperkte beschikbaarheid van de velden en plaatste in de krant van 26 september een oproep voor een nieuw speelveld. Zonder resultaat. Het Plantsoen bleef op zater- en zondagmiddagen het speelveld voor f 53,50 per seizoen. Op de woensdagmiddagen kon getraind worden. Door de slechte conditie van het veelgebruikte sportveld kreeg MOP in 1930 toestemming voor het gebruik van het terrein tegenover de Rijks H.B.S. Dit was het Vonk en Vlamterrein, genoemd naar een in 1921 op deze locatie georganiseerde tentoonstelling over gas en elektriciteit.

De problemen met de sportvelden bleven zich voortdoen met in 1931 het dieptepunt. Door het opzetten van de tenten van circus Sarassani was het veld onbespeelbaar geworden en moest ook MOP op zoek naar een nieuw wedstrijdveld. In de eerste seizoenshelft huurde ze het veld van de voetbalvereniging *Stabilitas*, achter de IJzeren Vrouw aan de Grobbendoncklaan.

In 1932 moesten ze zelfs op een voetbalveld achter café Trügg in Hintham hockeyen tegen een bedrag van f 7,50 per wedstrijd. Voor f 2,50 extra konden ze in de pauze een kop thee krijgen. Het volgende seizoen week MOP uit naar een veld van voetbalvereniging *Wilhelmina* die in 1927 het nieuwe sportpark De Hooge Donken in West had betrokken. Het Vonk- en Vlamterrein bleef het oefenveld.

De gemeente was zich bewust van de problemen met het sportpark in het Plantsoen en bracht begin jaren dertig verbeteringen aan. Aan de noordoostzijde kon het sportterrein bovendien worden uitgebreid met 't Stortje, een voormalige vuilnisstortplaats waar vanaf 1921 een woonwagenkamp was gelegen. Na een lange procedure had de gemeenteraad in 1931 ingestemd met de verplaatsing van het kamp naar Siberië, een klein gebied bij de Vogelwijk tegenover de haven. In 1932 vond de verhuizing plaats en kon het oude kamp worden opgedoekt om plaats te bieden aan een sportveld.⁵ MOP kon vervolgens een hoofdveld en op 't Stortje een trainingsveld huren. De situatie met de slechte en weinige speelvelden had intussen nadelige gevolgen gehad voor het ledenaantal. De ambitieuze vereniging wilde de terugloop keren en weer gaan groeien. In augustus 1935 besloot het bestuur met instemming van de jaarvergadering om op een aanbod van de gemeente Vught in te gaan. Vught kon op een nieuw sportcomplex aan de Loonse Baan twee wedstrijdelden en een oefenveld verhuren. De verbolgenheid van de directeur van gemeentewerken, ir. J.A.H. Perey, was er de oorzaak van dat de verhuizing niet geruisloos plaatsvond. Door het MOP-archief en een dossier in het secretariaat archief van de gemeente is de correspondentie compleet te herleiden. In de krant ontstond zelfs een korte polemiek tussen MOP en Perey, die van de verhuizing vernam in een krantenverslag van de jaarvergadering van MOP. Hij had groot bezwaar tegen het totaal ontbreken van contact tussen de hockeyvereniging en de directie van gemeentewerken. MOP had zonder overleg aangenomen dat er niet meer hockeyvelden beschikbaar zouden komen en de gemeente zat geheel onverwacht met een sportveld opgescheept dat al stilzwijgend voor MOP was gereserveerd. Naast de nalatige communicatie, waarvoor het MOP-bestuur aan B&W haar excuses aanbod, was het belangrijkste twistpunt de vraag of het herstelde veld in het Plantsoen een speciaal aangelegd hockeyveld was (volgens Perey) of een verbeterd grasveld (volgens MOP). In de bewaarde stukken in het dossier over de aanleg hiervan ontbreekt elke verwijzing naar een hockeyveld. De verhuizing naar Vught ging door en de kwestie eindigde in maart

Ansichtkaart van het uitgebreide theehuis Woburnpark met de nieuwe tennisbanen. De banen van Woburnpark liggen nog steeds aan de Eikenlaan in Vught. (ВНІС, Topografisch-Historische Atlas).

1936 met een brief van de gemeente waarin MOP werd gesommeerd de gewonnen wisselbeker terug te geven. 'Waar Uw club thans geen terrein in Den Bosch meer bespeelt en de wisselprijs daarvoor beschikbaar was gesteld, spreekt het vanzelf, dat Uw club daar geen recht meer op heeft', aldus de gemeentesecretaris.⁶ MOP bleef echter volgens de verenigingsnaam tot 1952 een Bossche hockeyclub. In dat jaar werd de naam gewijzigd in 's-Hertogenbosche en Vughtse Mixed Hockeyclub MOP. In 1963 kreeg de vereniging een nieuw logo waarin zowel de Sint-Jan als de Vughtse toren staan afgebeeld. In 1991, bij de verhuizing naar sportpark Bergenshuizen, verdween 's-Hertogenbosch uit de naam en was MOP ook officieel een Vughtse vereniging geworden.

* Ernest Verhees is historicus en werkzaam in het Bossche Stadsarchief

Noten

- 1 Hierbij wil ik dhr. Van Herpen van Woburnpark en dhr. Hertzberger van MOP bedanken voor het tijdelijk beschikbaar stellen van de verenigingsarchieven.
- 2 M.F.A. Linders-Rooijendijk, 'Een beknopte geschiedenis van de vrije tijd en vrijetijdsbesteding', in: K.P.C. Leeuw (e.a.), *Van ontspanning en inspanning. Aspecten van de geschiedenis van de vrije tijd* (Tilburg 1995), 1-11 en daarin genoemde literatuur. Voor 's-Hertogenbosch o.m. J.J.M. Franssen, *De Bossche arbeider in zijn werk- en leefmilieu in de tweede helft van de negentiende eeuw* (Tilburg 1976).
- 3 Jacques Luyckx, *Theater in drie eeuwen: geschiedenis van de Vereniging Sociëteit Casino 's-Hertogenbosch 1828-2003* ('s-Hertogenbosch 2003) p. 107-108; Archief sociëteit Casino, Stadsarchief 's-Hertogenbosch, inv. nr. 7.
- 4 Onder meer Niek de Rooy, *Vijftig jaar tennisvereniging Woburnpark* (Vught 1967).
- 5 Secretarie-archief gemeente 's-Hertogenbosch, dossiernrs. 48985 en 34417.
- 6 MOP-archief, ongeïnvventariseerd; Secretarie-archief gemeente 's-Hertogenbosch, dossiernr. 50506.

In verband met een onderzoek naar de sportbeoefening in 's-Hertogenbosch voor en tijdens de Tweede Wereldoorlog is de auteur op zoek naar archiefmateriaal, documentatie en foto's van sportverenigingen uit de jaren dertig en veertig. U kunt hiervoor contact opnemen met het Stadsarchief, (073) 615 52 95.